

Alexandru Malacenco,
Instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944-1946: contribuția organelor NKGB-MGB, Chișinău, Casa Editorial-Poligrafică Bons Offices, 2022, 204 p.



În societatea istoriografică efervescentă a Chișinăului, se face remarcată prezența tot mai pregnantă a unui tânăr cercetător ce atrage atenția în mod deosebit. Eforturile susținute în munca de cercetare s-au tradus printr-o activitate științifică constantă și l-au condus pe Alexandru Malacenco la dobândirea recentă a titlului de doctor în istorie, reușind, în scurt timp, să scoată de sub tipar teza sa de doctorat, susținută în cadrul Universității de Stat din Moldova, sub îndrumarea conducătorului științific, conf. univ. dr. Liliana Rotaru. Lucrarea atinge un subiect intens dezbătut de-a lungul timpului în spațiul românesc, însă, dintr-o prismă inedită: războiul din umbră dus de serviciile secrete în reocuparea Basarabiei de către Uniunea Sovietică, în 1944, în contextul celui de-Al Doilea Război Mondial. Pentru a doua oară în doar câțiva ani, teritoriul dintre Prut și Nistru a trecut sub controlul Moscovei, care a declanșat un amplu și continuu proces de implementare forțată a sistemului sovietic, ce a avut ca obiectiv dobândirea unei legitimări a regimului, prin participarea unei populații fidelizate. Epigraful cărții: „În ziua de azi, pentru a stăpâni câți mai mulți oameni, nu se mai cuceresc teritorii, ci sufletele acelor oameni. Odată ce ai sufletul, ai omul, iar când ai omul, teritoriul vine de la sine” surprinde perfect chintesența acestui fapt. Un rol primordial în acest sens l-au jucat structurile de securitate, care au constituit unul dintre principalii factori în atingerea scopului propus.

Volumul *Instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944-1946: contribuția organelor NKGB-MGB* captează interesul încă de la început. Ambele coperti sunt îmbrăcate de o fotografie alb-negru, ce reprezintă sediul central al poliției secrete, aflat în Piața Lubianka din Moscova, peste care, cu cerneală roșie și neagră, este

desenată o stemă stilizată a KGB-ului, cu harta Basarabiei pe scut, având conturate granițele actuale ale Republicii Moldova.

Cuvântul înainte constituie un reper al valorii apariției editoriale, purtând semnătura istoricului Silviu B. Moldovan, de la CNSAS, instituție ce deține o parte din documentele ce au stat la baza redactării materialului și unde Alexandru Malacenco a efectuat un stagiul de studiu. Aflăm, astfel, că tema abordată constituie o preocupare mai veche a istoricului din Republica Moldova, acesta elaborând anterior numeroase studii și notând în acest sens mai multe participări la simpozioane internaționale.

În continuare, principalele considerente ce au stat la baza demarării demersului istoriografic sunt explicate succint în *Adnotare*. Astfel, sunt evidențiate scopul și obiectivele urmărite, noutatea și originalitatea științifică, soluționarea problemei științifice, importanța teoretică a lucrării. În esență, contribuția organelor securității statului la restabilirea, instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească în anii 1944-1946, cu identificarea sarcinilor, mijloacelor și metodelor de acțiune specifice utilizate de NKGB-MGB pentru realizarea acestui deziderat. Valoarea aplicativă a lucrării constă, în afară de punerea la dispoziția publicului larg a unor informații de natură să ajute la elucidarea unor aspecte mai puțin cunoscute ale istoriei recente, în structura sa didactică, fapt menționat de către autor însuși, ce sugerează utilizarea acesteia în elaborarea unor cursuri universitare, la pregătirea cadrelor de informații sau ca sursă pentru întocmirea unor lucrări științifice.

Înainte de a începe lectura, *Lista abrevierilor* oferă un ajutor necesar pentru înțelegerea textului, în special cititorului mai puțin avizat.

Introducerea evidențiază actualitatea și importanța temei, prin faptul că aceasta este abordată fragmentar în istoriografia Republicii Moldova, apoi o încadrează în preocupările internaționale, naționale și zonale, evidențiind situația cu care se confruntă cercetătorii ca urmare a limitării accesului la arhive, cu preponderență a celor aflate în spațiul ex-sovietic. Surmontarea acestor obstacole și căutarea unor căi alternative (culegeri de documente, biblioteci online) subliniază tenacitatea cu care s-a urmărit ducerea la bun sfârșit a scopului propus.

Rigurozitatea cu care a fost realizată analiza istorică transpare din apetența autorului pentru corectitudinea construcțiilor lingvistice

utilizate, claritatea în exprimare constituind o preocupare constantă. Astfel, spre a se evita impreciziile, dintru început, acesta stabilește o delimitare între teritoriile anexate de către URSS și cele ocupate sau aflate în zona de influență sovietică și utilizează formule precise pentru același spațiu geografic, în funcție de situația politică a momentului respectiv: Basarabia pentru lunile martie-august 1944, când aceasta se afla în componența României, și RSS Moldovenească după ocuparea integrală a teritoriului de către Armata Roșie, după 23 august 1944, precum și vocabula comună „spațiul basarabean”. Observă diferențele între „sovietizare”, ca politică agresivă de deznaționalizare și rusificare, în vederea asimilării culturale și lingvistice, și „instituționalizare a puterii sovietice” ca proces inerent sovietizării, ce are ca scop înființarea și organizarea instituțiilor noului regim pe teritoriul republicii. Aduce precizări relativ la sintagmele „poliție secretă” și „poliție politică”. În continuare, pentru a nu se crea confuzii asupra statutului, RSS Moldovenească nefiind un organism de sine stătător, ci doar o republică unională, expresia organelor securității statului este utilizată doar privitor la NKGB-MGB-KGB al URSS, preferându-se organele ori structurile sovietice de securitate în legătură cu NKGB-MGB-KGB al RSS Moldovenești. De altfel, atenția pentru detalii se face simțită pe tot cuprinsul lucrării prin fine observații și argumentări. La rândul său, metodologia complexă folosită (comparativă, analiză, cantitativă, diacronică și istorică) la întocmirea materialului confirmă încă o dată profunzimea investigației științifice.

Cartea se definește prin volumul impresionant de documente inedite ce se materializează într-o succesiune de raționamente temeinic demonstrate și este metodic împărțită în trei capitole sensibil egale ca întindere, fiecare acoperind o altă latură a subiectului dezbătut: „Reflecția rolului și contribuției organelor NKGB-MGB în instituționalizarea puterii sovietice în RSS Moldovenească 1944-1946 în literatura științifică și surse istorice”; „Organele sovietice de securitate în RSS Moldovenească între anii 1944-1946”; „Contribuția organelor securității de stat la instituționalizarea și consolidarea puterii sovietice în RSS Moldovenească”.

Lucrarea acoperă succesiv și foarte pertinent problemele enunțate în primele pagini, acestea constituind însuși fundamentul cercetării. Stabilește o succesiune în procesul instituționalizării puterii sovietice

în două etape: prima, în condiții de război, de avansare treptată, în concordanță cu linia frontului, a „trinomului” format din armată, organele de partid și structurile de securitate, iar a doua, a stabilizării și modificării priorităților, în condiții postbelice.

Sunt examinate situația social-politică și cea sanitară defectuoasă, cu declanșarea epidemiei de tifos exantematic și răspândirea unor boli venerice, augmentând starea de adâncă nemulțumire a populației, ceea ce a dus, în mai multe rânduri, la acțiuni armate împotriva regimului nou-instituit. Este urmărit întreg procesul de epurare a teritoriului, începând cu agenții inamici, continuând cu opozații locali, marcând chiaburimea și clerul, trecând la cetățenii repatriați, conform punctului 5 al Convenției de Armistițiu semnate pe 12 septembrie 1944, în fond, de supraveghere generală și încadrare informativă a întregii populații, în vederea cunoașterii și neutralizării oricăror manifestări ce ar fi putut constitui un pericol pentru noua orânduire, un accent deosebit fiind acordat tineretului și mediului intelectual, în vederea organizării unei baze sociale pentru transformarea profundă a societății.

Sunt punctate neregulile, abuzurile și crimele ce au însoțit consolidarea regimului de ocupație, subliniat de lipsa unei direcții de contrainformații militare, atribut al unui stat independent, singurul aspect contrastant în arhitectura similară a poliției secrete din RSS Moldovenească comparativ cu cea a NKGB-MGB a URSS. Se remarcă tendința de alcătuire a aparatului de securitate din cadre alogene, în special a celor de conducere, cel mai bun exemplu constituindu-l însuși Iosif Lavrentievici Mordoveț, conducătorul acestuia și unul dintre principalii artizani ai instalării și stabilizării puterii sovietice. Anexele, ce conțin Tabelul nr. 1, elaborat de autor în baza resurselor documentare din ASISRM, cu personalul titular al Direcției I (subdiviziunea de spionaj) a NKGB al RSS Moldovenești în anul 1945, reprezintă un argument suplimentar referitor la componența etnică a aparatului de securitate al republicii. Modificările survenite în urma restructurării instituționale pornite de la Centru, în martie 1946, când accentul se deplasează pe contracararea foștilor aliați anglo-americani, marchează o nouă etapă a evoluției serviciilor și a relațiilor Moscovei cu Blocul Occidental.

Ultima frază, amintind de stema reprodusă pe copertă, concluzionează rolul fundamental pe care l-au jucat organele de securitate, „sabia și scutul” partidului, în procesul de instituționalizare și consolidare a puterii sovietice în RSS Moldovenească.

Bogatul aparat critic însumează nu mai puțin de 493 note de subsol, marea majoritate fiind constituită din la documente. Peste 700 de file au fost desecretizate din Arhiva Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova în urma demersurilor personale ale autorului, și acestea, ca și alte documente, fiind introduse pentru prima dată în circuitul științific. Întreaga bibliografie, împărțită în surse arhivistice inedite și surse editate, ce reprezintă dicționare, enciclopedii, biografii, monografii, studii, articole și memorii, cuprinde nu mai puțin de 131 de titluri, atât în română, cât și în rusă și engleză, aspect ce trimite la concluzia unei familiarități a autorului cu cele două limbi străine și confirmă, o dată în plus, temeinicia și amploarea documentării.

Aducând o notă aparte în peisajul istoriografic din punct de vedere al manierei de abordare, în lumina noilor informații ce reușesc să străpungă umbra confruntării de pe frontul nevăzut, precum și al modului limpede și bine fundamentat în care a fost redactată, apreciem că importanța prezentei lucrări transcende dincolo de granițele Republicii Moldova, având o semnificație deosebită pentru întreg arealul românesc. Complementar, *Cuprinsul*, *Adnotarea* și *Sumarul* substanțial în limba engleză, conferă volumului o deschidere pe plan internațional. Reprezentând o lucrare de o incontestabilă valoare, numărul redus de exemplare, doar 200, asigurând o circulație destul de restrânsă, ne exprimăm speranța într-o reeditare mai consistentă, care să-i poată facilita prezența pe o plajă cât mai amplă, înlesnind, astfel, accesul tuturor celor interesați în cercetarea unui moment de cotitură pentru spațiul basarabean.

Theodor Bărbulescu